

керісінше оның билігі күшейді, ал Иракта С. Хусейн билігін сақтап қалды. Иран Иракқа ислам революциясын экспорттау саясатын орындай алмады, Ирак Иранмен шекара сызығын өзгертіп, өзіне жаңа территория қосып ала алмады. Бірақ бұл соғыстағы «көпшіліктің» Иракқа қолдау көрсетуі оның агрессиялық саясатына жол ашып берген еді.

Бұл соғыс аймақтағы екі мемлекеттің де көшбасшылыққа ұмтылсын көрсетеді. Бірақ олардың аймақтағы көшбасшылық рөлін агрессиялық жолмен емес, экономикалық жетістік және саяси тұрақтылық арқылы бекітуі дұрыс болар еді деп ойлаймыз.

1. *Конфликты на Востоке. Этнические и конфессиональные.* - М., 2008.
2. *Новейшая история стран Азии и Африки. XX век. Часть 3, 1945-2000.* - М., 2001.
3. *Чернецовский Ю.М. Средний Восток в современных*

международных отношений. - Л., 1985.

4. *Малышева Д.Б. Религиозный фактор в вооруженных конфликтах современности.* - М., 1991.

5. *Алиев А. Иран и Ирак. История и современность.* - М., 2002.

6. *Олимпиаев А.Ю. Ближний и Средний Восток. Актуальные проблемы международных отношений.* М., 2004.

7. *Ашин-е энхелаб-е эслами (парсы тілінде).* - Тегеран, 1373.

8. *Гошев В.Ю. СССР и страны Персидского Залива.* - М., 1988

***

В этой статье рассматриваются причины и последствия ирано-иракской войны (1980-1988), позиции сверхдержав (США и СССР) и арабских стран в урегулировании конфликта.

***

This article is dedicated to the reasons and consequences of Iran-Iraqi war (1980-1988), positions of superpowers (USA and USSR) and Arabic countries in settling of conflict.

Д.М. Мырзабекова

ЕҚЫҰ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН: ӘЛЕМДІК ЫҚПАЛДАСТЫҚТЫҢ БІРЕГЕЙ ҮЛГІСІ

Алдағы желтоқсан айында Еуразия кеңістігінің кіндігінде орналасқан әлемдік саясат үрдісіне елеулі үлес қосып келе жатқан Астанада ЕҚЫҰ саммитін өткізу көзделіп отыр. Бұл шараны тек тәуелсіз Қазақстанның сыртқы саясатындағы ірі табыс ретінде ғана емес, Еуразия кеңістігінде орналасқан барлық елдер мен халықтар үшін сүбелі жетістік ретінде қарастырғанымыз жөн. ЕҚЫҰ тарихында тұңғыш рет бұрынғы кеңестік елдер қатарынан топ жарып шыққан азиялық ел, сондай-ақ халықтың көп бөлігі мұсылман дінін ұстанатын мемлекет - Қазақстан Республикасы төрағалық тізгінін ұстап, бір жыл уақыт аралығында өзінің сарабал саясатының өміршеңдігін көрсете білді.

Вена қаласында ҚР-ның ЕҚЫҰ-ға төрағалық қызметіне кірісуіне орай Үндеуінде Президент Н.Назарбаев Қазақстанның төрағалығының негізгі ұстанатын бағдары – «Сенім. Дәстүр. Ашықтық. Төзімділік» ұранын жариялады:

«Біріншісі, бір-бірімізге деген аса қажетті сенімді білдіреді.

Екіншісі, ЕҚЫҰ-ның негізгі қағидаттары мен құндылықтарынан тұрады.

Үшіншісі – халықаралық қарым-қатынастарда «қосарланған стандарт» пен «жіктеу шектерінен» азат, барынша ашықтық пен транспаренттік. Қауіпсіздікке төнетін қауіп

пен қатерлерді еңсеруде сындарлы ынтымақтастыққа ұмтылу.

Төртіншісі - бүгінгі әлемде барған сайын маңызы артып отырған мәдениеттер және өркениеттер арасындағы үнқатысуды нығайту жөніндегі жаһандық трендтің көрініс табуы» /1/.

Осы қағидаттарды берік ұстанған Қазақстан еуро-атлантикалық және еуро-азиялық кеңістік арасын жалғастырушы көпір орнатуға ұмтылған мемлекет ретінде танылып та үлгерді. Қазақстан халықаралық қатынастар жүйесінде көрініс тапқан күрделі кезеңнің барлық қиындықтарына қарамастан, аймақ немесе құрлық деңгейіндегі қауіпсіздікті ғана емес, жаһандық деңгейдегі қауіпсіздікті нығайтуға өзіндік үлесін қосып келеді. Сондай-ақ, аймақтық және жаһандық қауіпсіздікті нығайтуға, қарусыздану үдерістеріне серпін беруде, жаппай қырып-жою қаруын таратпау режимін нығайтуға, Ауғанстандағы жағдайды тұрақтандыруда белсенділігін арттырып келеді. Қазірдің өзінде-ақ бұл мәселелерді шешудің оңтайлы да тиімді бағыттарын айқындауда Қазақстан бірқатар іс-шаралар атқарды.

Қазақстан дипломатиясы Кеңес Одағы ыдырағаннан кейін посткеңестік кеңістіктегі Таулы Қарабақ, Приднестровье, Оңтүстік Осетия мен Абхазиядағы өрши түскен жанжалдарды реттеуге ерекше көңіл бөлді.

ЕҚЫҰ шеңберінде келіссөздер алаңы қамтамасыз етіліп, дауласушы тараптар арасында күш қолданбай, ортақ келісімге келуге жағдай жасалды.

Қазақстан ЕҚЫҰ-ның мүмкіндіктерін қолдана отырып, Орталық Азия аймағының қауіпсіздік мәселелеріне әлемдік қауымдастықтың назарын аудартуға атсалысуда. Ауғанстан мәселесі, Қырғызстанда орын алған жағдай тек аймақтық мәселелер ретінде ғана емес кең ауқымда қарастырылуы қажет екендігін әлемдік қауымдастық мойындап отыр.

Бүгінде еуропалық қауіпсіздікті азиялық қауіпсіздік өлшемдерін ескермей сақтау мүмкін емес. Қазақстан ендігі жерде ЕҚЫҰ-ның еуратлантикалық диалог алаңынан еуразиялық ауқымға көтерілуін, сонымен қатар Венаның батысы мен шығысындағы елдер арасындағы өзара сенімді нығайтуға күш салады /2/. Осылай Қазақстан Республикасы Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымын ХХІ ғасырдағы бетбұрыс кезеңіне бейімдеп және оның тиімділігін арттыруға тағы да бір қадам жасағаны сөзсіз.

Батыс пен Шығысты тоғыстыратын қазақ жері бүгінде бейбітшілік белдеуіне айналды. Өркениетті ұнқатысудың өзіндік моделі орныққан қазақ елінде әлемдік діндер мен дәстүрлі конфессиялардың үш құрылтайы өтті /3/.

Әлемдік деңгейде жоғары бағаға ие болған бұл бастаманың басты мақсаты төзімділік пен өзара түсіністікке қол жеткізу болып табылады. Жаһандану жағдайында жаңа қауіп-қатерлер мен сынақтар пайда болып отырған тұста сенім мен төзімділіктің маңызы арта түсті. Сондықтан мәдениеттер мен діндердің тиімді ұнқатысуларын, этностық топтардың бейбіт өмір сүруін қамтамасыз ету, ұзақ мерзімді қауіпсіздіктің аса маңызды алғышарты болып табылады.

Қазақстан Президенті Н. Назарбаевтың бастамасымен Астанада өткен Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съездері елдің сыртқы саяси бағдарының парасаттылық жолын анықтап қана қоймай, дінаралық ынтымақтастықтың бірегей қазақстандық үлгісін де көрсетті.

«Өзінің географиялық орналасуына қарай Қазақстан басты өркениеттер мен діндердің тоғысқан жерінде жатыр. Батысы мен солтүстігінде Ресей мемлекетімен, яғни С.Хантингтон тілімен айтқанда, православ өркениетімен, оңтүстігінде ислам өркениетімен, сондай-ақ, шығысында Қытай елімен, яғни будда-конфуций әлеміне қатысты қытайлық өркениетпен шектесіп жатыр. Қазақстан үш бірдей геосаяси күштерді байланыстырып отырған өркениетті-геосаяси дәрежеге ие. Ал осының бәрі Қазақ-

станға бейбіт өмір сүру жолын таңдап, жалғастыруды тарихи міндет етіп жүктейтіні сөзсіз» /4/.

Қазақстандағы дінаралық келісім ықпалдастық пен ынтымақтастық принциптеріне негізделіп отыр. Түрлі діни дәстүрлер мен ілімдердің ортақ құндылықтары мен бастауларын тану арқылы қоғамда тұрақтылыққа қол жеткізуге болады. Бұл өз кезегінде жаһандық тұрғыдағы қауіпсіздікті қамтамасыз етудің тиімді тетіктерін табуға мүмкіндік береді.

Жаһандық қауіп-қатерден сақтану және оның алдын алу үшін ең бастысы ішкі саяси тұрақтылықты қамтамасыз ету екендігі белгілі. Осы тұрғыдан алғанда Қазақстанда түрлі сенім-нанымдағы жүзден астам ұлттар мен ұлыстардың бейбіт қатар өмір сүруінің өзі көп нәрсені аңғартады.

ҚР Президентінің Жарлығымен елдегі қоғамдық тұрақтылық пен ұлтаралық келісімді нығайту мақсатында 1995 ж. 1 наурызда құрылған "Қазақстан халқының Ассамблеясының" (ҚХА) қызметі қоғамда ынтымақтастық пен бірлік және келісімнің қалыптасуына зор ықпалын тигізіп отырғаны сөзсіз.

Қазақстан халқының Ассамблеясы мәдени-ағартушылық, атап айтқанда, тілдер мен ұлттық мәдениеттерді, салт-дәстүрлерді қайта жаңғырту мен насихаттау, сондай-ақ, ұлтаралық қатынастарды қадағалау негізінде ұлтаралық татулық пен келісімді нығайту бағытында белсенді жұмыс атқаруда. Сонымен қатар, Қазақстанды мекен еткен ұлт өкілдері арасында достық қарым-қатынастардың дамуына негіз болатын мемлекеттік саясат жүргізу жөнінде ұсыныстар дайындау ісімен айналысуда /5/.

2010 жылы қазанның 20-сында Астанадағы Бейбітшілік және келісім сарайында Қазақстан халқы Ассамблеясының XVI сессиясында Президент Н. Назарбаев осы жылдар ішінде көп істер атқарылғанын атап өтті: этникааралық және конфессияаралық теңдіктің құқықтық базасы құрылды, Ассамблеяның жұмысы стратегиялық жоспарлау негізінде, мемлекеттің «алуан түрлілік бірлігі» қағидатына сай этникааралық саладағы саясаты негізінде құрылғанын, этникааралық қатынастардың қаржылық және материалдық базасы нығайғанын атап өтті. Бұдан басқа, еліміздің Парламентінде және мәслихаттарда барлық этностардың өкілдіктері қамтамасыз етілген /6/. Айта кету керек, Еуразия кеңістігінде бұндай әр түрлі ұлттар мен әр қырлы діни бағыттарды бір шатыр астына жұмылдырған ұйымның баламасы жоқ деуге де болады.

Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев Қазақстан халқы Ассамблеясы XVI

сессиясында сөйлеген сөзінде қазіргі таңда Қазақстанның этносаралық келісімді қамтамасыз ету саласындағы тәжірибесі бүкіл ЕҚЫҰ кеңістігінде қызығушылықпен зерттелуде екендігін қадап айтқан болатын. Сондай-ақ этносаралық келісім моделі Қазақстан елінің осы беделді Ұйымдағы төрағалығының таңбалы белгісіне айналғанын атап, Ассамблея қызметінің тарихи маңыздылығын көрсетті /7/.

Қазіргі кезде жаһандық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесінде халықаралық ынтымақтастықтың маңызы зор екендігін әлемдік қауымдастық мойындап отыр. Жиырма бірінші ғасырда халықаралық қатынастарда түрлі қайшылықтар өріс алуда, адамзат алдында жаңа туындаған мәселелерді, әсіресе, ядролық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселесін, өзара ықпалдастық арқылы бірігіп шешу қажеттілігі туындап отыр. Соңғы жылдары ядролық қару жасауға ұмтылған елдер қатары көбеюде. Бұған қоса, әлем елдері үшін ядролық қару түрлерінің лаңкестердің қолына түспеу жағын қатаң түрде қадағалау міндеті тұр.

Осыған байланысты, Қазақстан ядролық қару-жарақты таратпау және ядролық қарусыздану үрдісінде өте маңызды рөлге ие болғандығын атап өту қажет. Қазақ елі әлемде бірінші болып ядролық қарудан бас тартты.

1991 жылдың 29 тамызында Қазақстан Республикасы Президенті Н. Назарбаевтың арнайы Жарлығымен Семей полигоны жабылды. 2009 ж. Елбасы 29 тамызды Ядролық қарудан бас тартудың бүкіләлемдік күні деп жариялау жөнінде бастама көтерді. Бұл ұсыныс БҰҰ тарапынан қолдау тапты.

Қазақстанның стратегиялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге қосқан сүбелі үлесі ретінде Орталық Азияны ядролық қарусыз аймақ құру туралы шарттың күшіне енуіне ат салысқандығын айтуға болады. Сонымен қатар, бұл жетістікке Қазақстанның және Қазақстанмен көршілес елдердің белсенділік танытуының арқасында жетіп отыр.

Қазақстан ядролық қаруды таратпау жөнінде өз тәжірибесімен бөлісіп, осы мәселеде көшбасшылық рөлін тағы да көрсете білді. 2010 ж. сәуірде Вашингтонда өткен ядролық қауіпсіздік жөніндегі жаһандық саммитке қатысып, Ядролық қарусыз әлем жөніндегі жалпыға ортақ жаңа декларациясын қабылдау жөнінде ұсыныс жасады. Сондай-ақ, МАГАТЭ қамқоршылығымен Ядролық отын халықаралық банкіні құру туралы іс-шараны да қолдап, оны өз аумағында орналастыруға әзір екендігін де ресми жариялады. Бұл Қазақстанның әлемдік саясатта өзіндік орны бар белсенді қатысушысы ретінде танылғандығын тағы да

айғақтады.

Бұған қоса, Қазақстан Республикасы Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңес (АӨСШК) шақыру идеясын жүзеге асырды. Осы арқылы ЕҚЫҰ тәжірибесін Азия құрлығына таратудың бастамашысы ретінде қауіпсіздік пен ынтымақтастықтың сара жолын, Азиядағы ұжымдық қауіпсіздіктің жаңа үлгісін әлемдік қауымдастыққа ұсынды.

АӨСШК форумын құру арқылы Қазақстан Азия елдерінің өзара сенімі мен ықпалдастығын нығайтуды бірлесіп шешу, ортақ саяси бағыттарды анықтауға, құрлықтың қауіпсіздігі мен бейбіт қатар өмір сүруін қамтамасыз ету мақсатына қол жеткізуге мүмкіндік тудырды.

1999 жылғы 14 қыркүйекте Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңеске қатысушы мемлекеттердің сыртқы істер министрлерінің бірінші кездесуінде мемлекеттер қауіпсіздік пен ынтымақтастықтың азиялық жүйесін құру үшін құқықтық негіздің өзіндік үлгісін жасады. Кеңеске мүше мемлекеттер арасында қарым-қатынасты реттейтін декларацияда ықпалдастықтың негізгі принциптері анықталды:

- 1) егеменді теңдік, егемендік құқықтарын құрмет тұту;
- 2) күштен немесе күш қолдану қаупінен бас тарту;
- 3) мүше мемлекеттердің аумақтық тұтастығы;
- 4) дауларды бейбіт жолмен реттеу;
- 5) ішкі істеріне араласпау;
- 6) экономикалық, әлеуметтік және мәдени ынтымақтастық;
- 7) адам құқықтарын, негізгі бостандықтарын сақтау /8/.

Азия құрлығының саяси, экономикалық, діни, этникалық және мәдени дамуы сипатында да әртекті құрлық екенін ескерсек, мүдделерді тоғыстыру қаншалықты қиын болғанын түсіну қиын емес. Бұған қоса, Азияның кейбір өңірлерінде ахуал әлі де ушығып тұрғанын, жаңа қауіп-қатерлердің туындап отырғанын атап өтпеске тағы болмайды. Дегенмен, Азия елдері жаһандану үдерісінде жаңа қауіп-қатерлерге төтеп бере алатын жалғыз жол – өзара түсіністік пен сенімділік негізде ықпалдасу екендігін түсінді. 4 маусым 2002 ж. өткізілген алғашқы саммит қорытындысында қабылданған Декларацияда мүше мемлекеттердің Азиядағы қауіпсіздік пен ынтымақтастық проблемаларына жаппай қырып жоятын қаруды таратпау, аймақтық жанажалдарды шешу, қазіргі заманның сынақтарына қарсы тұру, өркениеттер арасындағы диалогты одан әрі дамыту көзқарасы айқындалды.

20 маусым 2006 жылғы Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңестің Екінші Саммитінің Декларациясында АӨСШК үдерісі аясында ортақ іс-қимылдың келесі бағыттары көрсетілді:

- Қауіпсіздіктің жаңа қауіп-қатерлеріне қарсы бірлесіп күресу (терроризм мен діни экстремизм, заңсыз есірткі тасымалы, атыс қаруларының және жаппай қырып-жою қаруларын жасауға пайдаланылуы мүмкін компоненттерінің заңсыз айналымы)

- Азиядағы өңірлік ынтымақтастық пен қауіпсіздік тұжырымдамасын жасау (сенім шаралары және оларды іске асыру тетіктері, қарусыздану және қару-жарақты бақылау, соның ішінде өңірде ядролық және өзге де ядролық қарудан азат аймақтарды құру, жанжалдардың алдын-алу, экономикалық ынтымақтастық, адам құқықтары және мәдени байланыстар) /9/.

Айта кету керек, АӨСШК-ң мақсат-мүдделері ЕҚЫҰ мен сәйкес келеді.

Олардың қатарына өзара түсіністік пен сенімділікті арттыру, әскери-саяси қауіпсіздікті қамтамасыз ету, лаңкестікпен күрес, жанжалдарды алдын алу, болдырмау, экономика және экология, гуманитарлық саладағы ынтымақтастықты жатқызуға болады. Осыған орай Қазақстан ЕҚЫҰ мен АӨСШК арасындағы ынтымақтастықты дамытуға өз үлесін барынша қосады деп есептейміз.

2010 жылы 17 маусымда Ыстамбұлда Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңестің үшінші Саммиті шеңберінде «XXI ғасырдағы Еуразия Қауіпсіздігі және Экономикалық Ынтымақтастық» атты арнайы іс-шарасы АӨСШК мен ЕҚЫҰ-ның ықпалдастығын арттыру үрдісінде өтті деуге де болады. Шараға қатысушыларға арналған ҚР Президенті Н.Назарбаевтың жолдауында: «ЕҚЫҰ-ның төрағалық қызметінде біз мемлекеттер мен аймақтық ұйымдардың өзара ықпалдастығын тереңдетуді қажет ететін әлемдік саясат пен экономикадағы азиялық және еуропалық үрдістердің өзара тығыз әрекеттесуі мен өзара ұштасуына куә болып отырмыз және бүгінгі таңда еуропалық қауіпсіздік түсінігі құрлықтық аумақтан әлдеқайда кеңейіп, Еуразия кеңістігін қамтып отырғандықтан, ЕҚЫҰ мен АӨСШК ынтымақтастығы алдын ала серттелгенін анық түсінуге болады», - делінген /10/.

Бұл Қазақстанның еуро-атлантикалық және еуро-азиялық кеңістік арасында алтын көпір орнатуды әрі, әлемдік ықпалдастықты қолдайтын мемлекет ретінде танылғандығын айғақтай түседі. Қазақстан ЕҚЫҰ шеңберінде де, АӨСШК аясында да пікір алшақтығын барынша

азайтуға, сенімділік пен өзара түсіністікті нығайтуға, кең ауқымдағы ықпалдастық пен ынтымақтастықты дамытуға ат салысып отырғаны белгілі.

Астананың бастамасымен өткелі отырған ЕҚЫҰ саммиті ұйымға мүше мемлекеттердің алда туындаған әлемдік саяси дағдарыстарды шешуде жаңа да тың жолдарды қарастыруға ықпал ететіні сөзсіз. Әсіресе қазіргі кезеңде өзектілігі артып отырған мәдениетаралық және өркениетаралық үнқатысуды нығайтудың ғаламдық жолын анықтауда саммит өзіндік үлесін қосар деген үміт те жоқ емес. ЕҚЫҰ келешекте Шығыс пен Батыстың жақындасуына ықпал ететін ұйым ретінде қалыптасып, кең ауқымды мәселелерді шешуге дайын ба? Міне, осы мәселелер ұйымның болашағын айқындап бермек.

Қазіргі таңда Қазақстан Шығыс пен Батыс арасындағы үнқатысулық қоғамдастықты қалыптастыруда маңызды рөл атқаруда. Осыған орай алдағы болатын ЕҚЫҰ саммиті де Қазақстанның жаһандық үлгідегі бастамаларын ары қарай жүзеге асыруына тың мүмкіндіктер береді деген сенімдеміз.

1. Қазақстан Республикасының ЕҚЫҰ-ға төрағалық қызметіне кірісуіне орай Президент Н.Назарбаевтың Үндеуі. Вена, 14 қаңтар, 2010 ж.// Егемен Қазақстан 15. 01. 2010..

2. Сұлтанов Б. Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымын XXI ғасырға тиімді түрде бейімдеу үшін қайта құрылымдайтын уақыт жеткен сияқты// <http://www.kisi.kz/site.html?id=2753>

3. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Назарбаевтың Еуразиялық медиа форумда сөйлеген сөзі. Астана, 27 сәуір, 2010 ж.// Егемен Қазақстан. 27.04. 2010 ж.

4. Шейх Әбсаттар қажы Дербісәлі. Дінаралық келісім кепілі// Егемен Қазақстан. 21.05.2010.

5. Қазақстан халқының Ассамблеясы.

http://www.botschaft-az.de/kaz/index.php?option=com_content&view=article&id=155:2010-02-22-17-58-12&catid=38:kultur&Itemid=23

6. <http://www.inform.kz/kaz/article/2314660>

7. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев. Қазақстан халқы Ассамблеясы XVI сессиясына қатысушылардың ел азаматтарына Үндеуі. // <http://www.egemen.kz/18892.html>

8. http://www.kremlin.ru/interdocs/2002/06/04/1529_type_72067_30450.shtml?type=72067

9. Азиядағы өзара ықпалдастық және сенім шаралары жөніндегі кеңестің Екінші Саммитінің Декларациясы. 17 маусым, 2006 жыл, Алматы// Егемен Қазақстан. 20.06.2006 ж.

10. <http://www.osce2010.kz/en/node/1207>

***

В статье рассматриваются основные аспекты сотрудничества РК и ОБСЕ в рамках председательства Казахстана в данной организации. Сделан анализ роли Казахстана в обеспечении региональной и международной безопасности.

***

This article considers peculiarities in developing relations between Republic of Kazakhstan and Organization

for security and co-operation in Europe in modern period. The article analyses the role of Kazakhstan in maintenance of regional and global security.

Ж.О. Тагаева, П.Е. Бектурганова

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ФАКТОР В РЕГИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СТРАН ШОС

Энергетические ресурсы в международной дипломатии играют огромную роль в современном мире, чем и объясняется актуальность данной темы. Лидеры экономически развитых и интенсивно развивающихся стран мира страдают от нехватки энергетических ресурсов. Следовательно, роль и место стран, обладающих богатым запасом углеводородов, увеличивается, в данном случае это государства Центральной Азии /1/.

Центральная Азия – регион перемен и постоянной международной активности /2/. Актуальность и значимость государств Центрально-азиатского региона, как в мировой политике, так и во внешней политике ведущих стран мира неоднократно изменялись. В начале 90-х годов мировое сообщество было обеспокоено будущим ядерного оружия, унаследованного от СССР. Во второй половине 90-х годов регион привлек острое внимание ведущих мировых и региональных государств информацией о богатых энергетических ресурсах стран региона /3/.

В настоящее время на постсоветских пространствах осуществляются масштабные проекты в энергетической и транспортной сфере, прокладываются новые маршруты, связывающие запад и Восток и позволяющие стабильно обеспечивать имеющиеся мировые потребности в углеводородах. Транснациональные компании становятся ведущими негосударственными игроками в региональных подсистемах международных отношений. Разработка богатств Каспийского моря, туркменский газ, выработка электроэнергии в Таджикистане – все это требует больших инвестиций и скорейшей доставки на мировой рынок. Вместе с тем ситуация в Центральной Азии не стабильна, здесь продолжают возникать очаги конфликтов. Очевидно, что при принятии политических и экономических решений учитываются серьезные вызовы и риски, которые могут сделать любой проект нерентабельным или поставить непреодолимые препятствия для его осуществления /4/.

Можно сказать, что «...без налаженных должным образом экономических связей еще мож-

но прожить некоторое время, но без налаженного духовного и культурного взаимопонимания невозможно согласовать интересы наций, обеспечить их мирное сосуществование» /2/.

Есть несколько факторов, способных дестабилизировать обстановку в регионе:

- 1) экономические – борьба за природные ресурсы, управление финансовыми потоками;
- 2) политические – неурегулированность межгосударственных и внутригосударственных отношений; местная социально-политическая нестабильность – «цветные революции»;
- 3) соперничество внешних сил в регионе: параллельное и одновременное развитие отношений РФ, КНР и США – попарно и в треугольнике /2/;
- 4) международно-криминальные – международный терроризм, организованная преступность, наркобизнес, работорговля в новых формах, торговля оружием, незаконная миграция и другие, так называемые нетрадиционные угрозы. Наиболее опасные «три зла»: сепаратизм, экстремизм и терроризм /1/.

Многие конфликты в Центральной Азии внешне имеют этнический характер, т.е. выглядят как столкновение разнонаправленных интересов различных этнических общностей. Однако на самом деле глубинной основой таких конфликтов далеко не всегда является этническое разнообразие как таковое, в подавляющем большинстве ситуаций – это борьба за ресурсы. В современном мире борьба за ресурсы чаще всего связана не столько с выживанием, сколько со стремлением к более комфортному существованию. В условиях глобализации резко возросла возможность сравнения жизни разных этносов и государств, в том числе живущих бок о бок /5/.

Таким образом, большинством вышеизложенных угроз национальной безопасности является неудовлетворенность людей уровнем жизни, то есть главные факторы угроз национальной безопасности кроются в энергетических ресурсах стран региона. Обеспечение безопасности национальных богатств одна из составляющих в политике государств ЦА.

Непременным условием эффективной защиты национальных интересов в сфере экономики